

ACC. N:R **M. 10476**: 1-25.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: *Småland*

Upptecknat av: *H. A. Larsson*

Härad: *Lunnerbo*

Adress: *Torshus, Långan*

Socken: *Berga*

Berättat av:

Uppteckningsår: *1947*

Född år *1881* i *Torshus*

Jordbrukets biverksamhet.

s. 1-25.

LwF 61.

Indians beväringar
(Skr. på J. M. S. 64)

Även här i Smålands
härad isade man hemslöjd
och andra arbeten som beväringar,
sless bekväms stänking
i vårt land jämte flera andra
sa tändar och värdhets tillverk-
ningen inom slaktarens och
slutnings stanna. I Halland
var det snö och regn.
Tillverkning. Man gjorde också
takstegar där och denna för-
slöjd följde sin väg. Fram i
genom märnad på dessa steg-
makare sedan gammalt kast
för sed och hörmna bitupp

ACC. N:R M.10476:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Till dessa träsk, och salufjindis
 stegarna dels på Torget i Lyng,
 och på Årsmanshusen m. fl. platser
 och dels i gårdarna. Och ännu
 i dag förefinns man härmed. I
 Göteborgs socken bedrev man för
 en omfattande bränning av trä-
 tjära och med denna vara köv-
 de man sedan omkring och
 sålde ut i bygderna. I Skanne-
 da socken inköpte man bring-
 värdi handlade upp i Stockholm
 m. fl. platser och Torpaborna
 ägnade sig också åt
 skräpning åt bestershandeln,
 men även åt gäddfiskehandeln.
 I Västra socken handlade man
 med smörgisar, liksom var det

3
flera personer inom Angelstads
socken, som bedroo vidlyfiga af-
färer med grädgrisar. Här i
Stora socken hade vi på sin-
nen familjen av far och flera sö-
ner, vilka uppehållt sig i Norr-
land och bedroo där grädfari-
handel, medan andra bedroo på
den handel i hembygden, och
på andra håll. Det var under
den senare delen av 1800-talet
man härifrån begynte sig upp
till Norrland på grädfarihandel.
Hemmanägaren Axel Johan Bengt-
son i Tallmaväcka Storgård (född
i Sudda, död i Tallmaväcka 1910) be-
rättade att hans far hade på
sin tid begjvit sig den långa

Vägen från Buddag upp till
Mörland, där han gick omkring
i Bostadland och Plätsingland
och sålde salt och rått, klädnader
m.m. Han kallades därför "säl-
länne". Det var om vintern denna
affär bedrevs och vararna drogs
på en liten döig eller buro: sålde
på ryggen. Överallt i gårdarna
fanns det gammalt silor: i form
av skålar, faskar, bägar, gusskålar,
dassar, vaskkedar m.m. Dessa sa-
ker var om för gamla och omö-
dliga, var för vis affärsman ju
sade på för upphäpade dem eller
tog dem i sig vilka med sina
varor. Men han var på återvä-
gen hem skulle dessa silor, saker

avyttras hos hovjuvelerare Mäller-
berg. Färken med dess innehåll
uppvärdades och på fick vår gäst-
rihandlare förväntning för silvers
efter vikt. När köparen sedan skul-
plaska upp färens innehåll
lade säljaren märke till att
silvers sorteras i en hög för det
roberade och mera värdefulla och
en annan hög för det som pass-
ade för nedskottning. - När färens
skälsörningen, nu var jag låts
lusa mig, men det blev i alla
fall som det var. Nästa gång
han hade varit uppe i Norland
och tillhandat mig flera antika
silver sorterade han varan själs
och på fick han även befall efter

varommas kvalitets och släta värde.
Hörslandsresorna upprepades för
varje år och på julafton även präj-
korna följde med stängr för de
barnen. En av dem blev bosatt
affärsman i Skutskovall, men
de andra bröderna köpte sig jord-
bruk i Hemsele, Carl Johan i
Pallnäs och Noregård och Anders
Sengstam i Sölvestad, Sk-
gelstads socken. G. Sengstam var
där uppe i en lång följd av år
och var påhanda med förträgen
med Jönslanderna där. Enligt
vad han själv berättade hade
man i början av detta sekel
fått en annan inställning gent.
emot gästgästhandeln än vad för

7
varis faller. Men var en svag
stämpel med den och det var inte
alltid lätt att få matlag
för samma pris som man an-
vände varit van vid. I anledning
härav beslutade Bengtson att
för alltid lägga upp med sin
gjordfärdhandel i Norrland och
så begav han sig hem med
sitt Gepäck och den dröj som
han i så många år hade an-
vänt till att draga sina vill
och andra handelsvarer för i
de Norrländska bygderna.

Gjordfärdhandeln blev en gån-
gen tid till. För han var blott
en enda sådan handlare kvar
här i socknen och han var omkring

i bygden på sin cykel om vintern.
Tiden förtädes vis och försäljes om-
derhelst. I Träsk och Hornull m. m.
Affärerna gå bra och han har
ingen liten omsättning, enligt
vad han själv påstår.

Den kvinnliga bemötelsen
var en omfattande bemärkelse
här i Berga i den gamla tiden
Redan i mitten av 1700-talet
berättas om att verkkonsten
stod högt här i Berga. Så som
samlings det sin läter för att
senare tiden blev jernkonst det
då att kvinnorna vävde här
och avtyckade sina vävnader
i Hållande Bors, men man
silde denna vara på den tiden

9

även på Långfredsmässan marknads-
i Örebro. Det talades om att kvin-
norna på den tiden skulle med
sin växning inbjuda penga-
full skatterna och andra utgifter.
Många kvinnor blevo ganska
skickliga i vävkonsten och den-
na konst har länge bibehållits
här. I mitten av 1800-talet var det
en del unga flickor, vilka utbild-
ade sig till att väva konst-
mässigt. De vävde fästnans,
västar och de olika slags
drälls- och linnevävnader som
de vara riktigt mästerverk
och än idag finnas många
håvar i gamla hem. Bland
stygornas fullt fanns de på 1800-

Tales en del kvinnor som vände
klänor och förkläden av bomull.
Dessa kvinnor gick det lätt att
sälja iverallt i hemmen, in-
nan de hade kommit ut om-
det, vilket skedde när det nya
sittet intro. Försäljningen här-
av sköttes antingen de väver
shan själv eller av någon
annan person, vilken hade
till uppgift att gå omkring
i hemmen och försälja dessa
vävnader. "Klängubben" var en
gammal gästfrihandlare, som
gick omkring här i staden av
1800-talet och sålde huvudkläden
och förkläden. Hans namn hade
jag aldrig talat om, ej heller värfat

M. 10476: II.

han egentligen var. Det synes visst
stå på sin plats, men jag vet inte
med bestämdhet därom.

Det som omkring 10 år till-
baka omte ingenjör Bernhard Holm
igång med hemvärdnad här
i Södra och den omgivande
trakten. Han utlämnade utgåvor
som man i hemmen såvte
fräktiga kostymtyger av. De
hemvärdade tygerna fingo god
renommé och rönte tillfälligt efter-
frågan såväl i Stockholm som i
Sverige som i utlandet, så
man hade förbindelser på olika
håll t.o.m. binda nere i Italien

11
FOLKEVÄRKSARKIVET
Institutionen för familjehälsa
vid Lunds universitet

skiperade man sig på den tiden
med krigsryms, ~~vars~~ ^{hvar} tyg hade
vänt här i Berga. Om jag minns
rätt var det omkring 1500. tal
person, som voro i verksam-
het för denna firma. Tidigare
hade flera bland dem brukat
begy sig mer till Skåne om
konsterna för att deltaga i bet.
skötsel och nu fick de i stäl-
let sysselsättning i hem-
met äro om. Sedan den tiden
äro de kvinnor här som ren
till Skåne för betskötsel fått
räknade, ja det är nu man-
ga är sedan den sista kvinnan

FOLKLIVSARKIVET
Institution för folk- och
ning vid Lunds universitet

M. 10476:13.

Härfrån resten ~~Fält Arbete~~ : detta
arbete. På hemmet det första världskriget.
Tilldelning av utlysa
för detta ändamål finns inte
med påföljd av hela denna
verksamhet måste nedläggas.
Det var f.d. Alfvénvårthor, An-
stams : Torp och Småbrukarehem
och fisker som var engagera-
de i detta arbete. På de över
30 år sedan dess ha min-
ga av dessa flitiga väner,
stor gått av tiden, men än
i dag finns det en och annan
äldre person kvar, vilken vid
yngre är varit med om att vära

13
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

högskoleexamen är ingenjör Holm.

De färdiga produkterna såldes
av ingenjör Holm själv, som
resten i städerna såväl i hemlan-
det som i utlandet. Han hade
bedrivit studier i Tyskland i sin
yngdom och hade stora förkun-
ningar där, vad som inte på
påst av de här i Sverige vävda
tygerna såldes där. Det var ju
närvaran denna land förvarande
var i sin välmåga. Holm
flyttade dit och bosatte sig
där under de första åren av
sin levnad. Under värmadeten
sköttes företaget här hemma av
kompanjonen apotekare Ryberg.

Hästhandel bedrevs som vanligt
 av ett flertal hemmansägare här
 i socknen under senare delen av
 1800-talet och under flera år i
 början av 1900-talet. Man hade kom-
 mit underfund med att de små
 Ölands hästar varo härliga och
 sega som dragare och fätra och
 underhålla, sådan de mycket väl
 passade att placera här i dessa
 bygder. Man rekte därför till de stora
 hästmarknaderna på Åland och
 uppköpte ett visst antal hästar
 och sål för varje gång. Uppköp-
 kerna hos hästägarna före-
 kom även. Det varje avlutar

FOLKLIKSARKIVET
 Institutionen för folklivsforskning
 2010-04-16 Lunds universitet

Man får sälja en tioronorsudd
eller kausche vid något tillfälle
for i handpenge. Köparen slipper
sitt märke på djurets länd och
sedan får säljaren avlämna det
på bestämd plats och där uppbe-
ra tillid för den sålda hästen.
Hästarna sammanknyts och
föres i sina kupor till Färgel-
staden och lastades en båt eller
färja varmed de transporterades
över sundet till Kalmar. På järn-
vägens tillkomst drogs hästarnas
landsvägen från Kalmar ända hem
till Berga. När Sveriges Riksstäm-
ma 1902 blivit färdig kunde man

Jä de inhöpta hästarna transporterade
 i järnvägsvagn från Kalmar till
 Smålands Rydaholm, där de mottogs
 och så gick de till Landö.
 därifrån och till Berga. De hem-
 födda Ålands hästarna förbehöllas oc-
 dan på ortens marknader och det
 var många sådana som besök-
 tes under hästens löpp. En del
 avyttrades också hemma. Med Ålands
 hästar handlade

Herrmansgården Karl Gustaf Eriksson, Vänersborg.

Johan Petrus Johansson, " "

Peter Carlsson, " "

J. Alfred Karlsson, " "

Oscar Petersson, Hirta,

Otto Magnusson, Vänersborg.

herrmanskapen Sven Carlsson, Skövde, för
 Rättshuset.

Burgas Regering, Skövde.
 m. fl. Alla dessa hantverksmän ha
 en guds rikedom förutom Alfred
 Carlsson i Skövde, som en så
 alltså en och spårlig, dessa hant-
 verksmän hade nog en af föraktlig
 vinst för sitt arbete, men det var
 ett färdigt besvär och flacka omkring
 och de flesta av dem måste även
 för värdt låna sitt rörelsekapital.
 Vinsten var det för dem när hant-
 verksmän sakade kredit. Då kunde
 det bli en hantverksman förlust, därefter
 man inte i tid lyckades att sälja
 sina var. De många många såväl

Till Vindarnas ö. som från den nord-
 västsidan till den andra i fjärr-
 tas av Småland vidgade synsket.
 sen och gavs upplevelser och erfaren-
 het som de annars aldrig skulle
 ha fått. När 70-80 år tillbaka var
 det för kulturen här som hölls
 nästan till drage, ty då hörde
 man med sig och sinna. Värper
 och Smålandshälsing hörde med sig.
 En och annan hästhandlare fanns
 det här även för den tiden, men
 det var nog inga större förtjän-
 ster för den tiden för omakhet.

Vörslagsbälagen kallade man
 då gärna på hästhandlare, bo-
 stän

M. 10476: 20.

i olika delar av Berga socken, men fle-
ra bland dem levde här under 1800-ta-
lets senare del och sammanhållnin-
gen var nog störst på 1840-1880-talen.
Man handlade mest med kor af
ibland utödade man i hof stutar.
Routen gick från Örtorp i söder till
Örtorp i norr, Brunnar och Torup
i väster samt Örtorp och Sæda i
öster. Inom detta område besökte
man alla marknader och det kunde
hända ibland, att man fick
förflytta sig om natten på flera
mils avstånd från den ena mark-
naden till den andra. Dessa 1800-ta-
lets boskaps-handel var nog inte

20

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

från från skog och det var heller in-
te de bästa djur de handlade med.
De fick stora svårigheter och under
den långvariga bottenvaran hela
bristen och förtjänsten var nog helt
liten. Men äro alla dessa affärs-
män ju länge sedan döda och
de spinnaas blott av den äldre
generationen. Till bolaget hörde en
del gylvrigande bönder, arrenda-
tare och korpare och de flesta bland
dem voro i små ekonomiska om-
ständigheter.

Pastasfabrikering, järnkon-
sion binnäring har till länge
fram på 1800-talet, men ingen

M. 10476: 22.

Bland de äldre här har man min-
ne på att man har bränt
potscha i dens bårdom.
Det berättas emellertid att Toj-
na under Frihets krigsåret i
Udbygd socken brände bräna
potscha inne i spisen i mid-
ten av 1800-talet. Det fanns gott
om bak på denna krigsårs
ågar och på den tiden gick
skogen hnt att förvandla i
gryper på fäst som är faller.
Tojarna burs in den starka
alden när kvällen kom och
så eldade man för högttryck
i den stora pyren, så att ingen

22
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsför-
ring vid Lunds universitet

M.10476:23.

kunde vara inne i Stugan utan
att man höll dörren öppen på
vid gavel, vilket var det första
sittes man på den tiden hade
att regla värmn med. Enkan
över pipan på Taket måste ju
hållas öppen så länge det
brann i spisen och detta var
natten igenom så länge man
höll på med att bränna pott-
aska. Denna aska höjde man
sedan till en stak, Halmstak,
Malms eller Hålsingborg och
användes där till upphöjande.
Pottaskan användes på den tiden
som tvätt- och rengöringsmedel.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

M. 10476: 24.

24

En långt fram i tiden som på
1860-talet hade skogen inget nämn-
värt värde här. I hantverks-hand-
lingen från 1861-1863 noterades att
skogen och toornasser kunde
tas från delningen såsom va-
randa värdelösa tillgångar i
skifteslaget. De som ville bygga
om sina hus kunde få köpa
femfin hämskog för Årnsjöns, Å-
skullsmo, Tjälholms eller
Dicksstöds skogar för ett mycket
billigt pris. På 1880-talet började
en del byggnader att få kopare
och på 1880-talet blev bjälkasko-
gen efterfrågad om den var fin.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

M. 10476:25.

I slutet på 1880-talet började Bj.
Sharna att ge sina upphöjare
tillhandta sig ringen här. Priset
var till en början ganska ringa,
men hela familjerna följdes då
att till skogen för att plucka dess
röda guld och när säsongen var
överstämde hade denna binnäring
inbringat ett icke föraktligt utby.
Närken blir det ingenting nämn
vår av dessa här att hämta,
ty de pluckas av helt främmande
personer, medan dess ägare är
uppgången med sädesbröden. Det
är inte alltid sagt att hans
familj kan få plucka på ryggen
här som man behöver: Anshillet.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet